

JANINA DZIK
KRAKÓW

WALORY MORALNE A OBRONA I LEGITYMIZACJA KATOLICKIEJ EUROPY. OPRAWA UROCZYŚCZOŚCI BEATYFIKACYJNYCH I KANONIZACYJNYCH STANISŁAWA KOSTKI W RZECZYPOSPOLITEJ OBOJGA NARODÓW

Barokowe widowiska kościelne, przybierające charakter fest „totalnych”, które ukształtowały się w okresie potrydenckim w Rzymie, pozostają niezwykłym fenomenem artystyczno-społecznym, łączącym wszystkie dziedziny sztuki¹. Widowiska te, odbywające się według ustalonego ceremoniału, adaptowane były w Rzeczypospolitej szczególnie w związku z uroczystymi beatyfikacjami i kanonizacjami. Oprawę uroczystości tworzyła architektura okazjonalna i dekoracje okolicznościowe, muzyka oraz kazania i druki wraz z działaniami efemerycznymi – procesjami i paradami plenerowymi.

Przykładem tego typu działań „totalnych” była oprawa spektakularnych uroczystości finalizujących akty beatyfikacji i kanonizacji jezuickiego nowicjusza Stanisława Kostki (1550–1568) odbywających się w znaczących ośrodkach jezuickich Rzeczypospolitej począwszy od 1606 do 1726 r. Godne rozpatrzenia pozostają przede wszystkim znane ze źródeł pisanych programy treściowe dekoracji, oddające wymowę propagandową tych uroczystości. Zostaną one omówione na kilku ważnych przykładach, zaczerpniętych z kronik jezuickich, monografii jezuita pióra Abła Gaveau (Hilarego Koszutskiego)² oraz broszury *Relatio Introductionis Sanctorum Stanislai Kostka et Aloysii Gonzaga, Societatis Jesu Confessorum, celebratae Vilnae, Anno Domini 1728*³. Niniejsze opracowanie stanowi wkład w badania nad barokową dekoracją uroczystości związanych z osobą Stanisława Kostki, najbardziej rozpoznawalnego w Europie polskiego świętego, zapoczątkowane przez Marię Pötzl-Maliková⁴. Religijny i artystyczny kontekst rzymskiego *Theatrum canonizationis* z 1726 r. stał się ostatnio przedmiotem artykułu ks. Wojciecha Kućki⁵.

¹ H. Osiecka-Samsonowicz, *Polskie uroczystości w barokowym Rzymie 1587–1696*, Warszawa 2012, s. 19; J.S. Pasierb, M. Janocha, *Polonica artystyczne w zbiorach watykańskich*, [Warszawa ca 2000], s. 202–203.

² H. Koszutski, *Święty Stanisław Kostka patron Królestwa Polskiego i jego wiek*, t. 2, Poznań 1882, s. 91–95; A. Gaveau, *Vie de Saint Stanislas Kostka*, Tours 1884, II, s. 75–79–88.

³ Tekst opublikowany pt. *Wprowadzenie ŚŚ. Stanisława Kostki i Alojzego Gonzagi, wyznawców Towarzystwa Jezusowego odprawione w Wilnie 1728 roku*, „Wizerunki i Roztrząsania Naukowe”, t. 24, 1843, s. 285–304.

⁴ M. Pötzl-Maliková, *Berichte über die Feierlichkeiten anlässlich der Kanonisation der heiligen Aloysius Gonzaga und Stanislaus Kostka in der österreichischen Ordensprovinz*, [w:] *Die Jesuiten in Wien. Zur Kunst- und Kulturgeschichte der österreichischen Ordensprovinz der „Gesellschaft Jesu” im 17. und 18. Jahrhundert*, Hrsg. H. Kärner, W. Telesko, A. Rosenauer, Wien 2003, s. 157–164; eadem, *Príspevok k dejinám barokovej efemernej tvorby na Slovensku: oslavy svätorečenia Alojza Gonzagu a Stanislava Kostku v roku 1727*, „Ars”, 2001, nr 1, s. 1–45.

⁵ W. Kućko, *Theatrum canonizationis błogosławionych Alojzego Gonzagi i Stanisława Kostki, czyli o tym, jak sztuka opowiadała wiarę*, „Kwartalnik Naukowy Fides et Ratio”, t. 40, 2019, nr 4, s. 221–245.

Pierwsze uroczystości dziękczynne w związku z ogłoszeniem Stanisława błogosławionym przez papieża Pawła V odbyły się w 1606 r. w Jarosławiu z inicjatywy Anny z Kostków Ostrogskiej (1575–1635). Na terenie miasta i wokół niego przygotowano dekoracje okazjonalne oraz widowiska plenerowe, które wedle jezuickich kronik wyróżniały się „nadzwyczajnym bogactwem”⁶. W tematyce bliżej nieokreślonych kosztownych „ozdób” kościołów, rynków i ulic wyraźnie sprecyzowane zostały walory duchowe zakonnego nowicjusza z możnego rodu. Źródła odnotowują tylko niektóre z nich. Wiadomo, że w kluczowym miejscu, nad główną bramą wejściową do kolegium, znajdowała się dedykacja określająca go jako „sławę polską”, której uzasadnieniem stały się jego cnoty moralne. Określany był jako „wzór religijności, pobożności, czystości” oraz „wzgardziciel rzeczy ludzkich, zwycięzca samego siebie”. Najstarsze wizerunki Kostki, umieszczone w jarosławskim kościele św. Jana przy ołtarzu głównym: *Ignacy i Stanisław przed Matką Boską* oraz *Komunia Stanisława*, wskazywały na istotne atuty jego wyróżnienia w kontreformacyjnym Kościele katolickim. Była to żarliwa pobożność eucharystyczna i szczególna cześć maryjna oraz wierność Towarzystwu Jezusowemu, do którego wstąpił w młodym wieku. Istotną częścią uroczystości były parady plenerowe, w których rozbudowanym językiem alegorii Stanisław Kostka określony został jako wyznawca i asceta, oraz „ruchome obrazy”, w których ukazano dzieje jego krótkiego życia i cuda. Przymioty charakteru młodzieńca podkreślone zostały w symbolice darów składanych przez wiernych. Były to „kosztowności” niesione przez dzieci uosabiające anioły: wieniec z rubinów za umartwienia, girlanda szmaragdowa za niezłomną stałość i wytrwałość, lilia za czystość i niewinność oraz diadem brylantowy dla oznaczenia chwały wiecznej⁷.

Chwała młodo zmarłego nowicjusza wykreowana została przez środowisko zakonne, jego pobożność bowiem stanowiła idealny kontreformacyjny model intensywności życia duchowego i stałości w dążeniu do realizacji powołania. Postawa Stanisława Kostki wzmacniała rangę nowego zakonu, zwłaszcza jego formacji nowicjackiej i kapłańskiej. Szczególny splendor, jaki nadano uroczystościom w Jarosławiu, był zasługą Anny z Kostków Ostrogskiej, pozostającej ze świątobliwym krewnym w silnym związku emocjonalnym. Jego kościelna nobilitacja była dla niej silnym impulsem do pobożności i okazją do wywyższenia rodu. Stanowiła też jej osobisty sukces po czynionych w Rzymie staraniach o beatyfikację⁸.

W niedługim czasie po beatyfikacji Stanisław Kostka zaczął być postrzegany w nowym kontekście – jako orędownik Rzeczypospolitej w jej zmaganiach militarnych na wschodzie, szczególnie z Portą Otomańską. Po zwycięstwie chocimskim w 1621 r. był czczony jako patron rycerstwa polskiego, a po wygranej bitwie pod Chocimiem w 1673 r. ogłoszony został (1674) jednym z głównych patronów Korony i Wielkiego Księstwa Litewskiego⁹.

Ten właśnie aspekt promocji Stanisława Kostki wykorzystany został w tematyce dekoracji uroczystości dziękczynnych po zamknięciu procesu i ogłoszeniu dekretu kanonizacyjnego przez papieża Klemensa XI w 1714 r. Dekoracja kościoła Jezuitów w Lublinie z 1715 r., szczegółowo opisana w aktach Towarzystwa Jezusowego¹⁰, gloryfikowała młodzieńca i wyjaśniała jego nową rolę w dziejach Rzeczypospolitej. Wielowątkowa koncepcja dekoracji o charakterze obrazowo-słownym obejmowała przede wszystkim wnętrze kościoła – ołtarz główny oraz kaplicę dedykowaną Kostce. Motyw przewodni (*inventio*) treści dekoracji rozpoczął się w fasadzie, którą ozdobiono personifikacją rzymskiej bogini Famy, trzymającej dekret oraz tubę z lemmą: „Oracula nuntiat orbi” (Wyrocznia ogłoszona światu)¹¹. Towarzyszyło jej „oblicze” króla polskiego Augusta II Wetyna oraz wizerunek papieża Klemensa XI, z rodowym herbem Albanich przedstawiającym trzy góry i wznoszącą się gwiazdę¹², z lemmą: „Ignis a facie eius exarsit Psal 14” („z Jego ust – pochłaniający ogień” [faktycznie: Ps 18(17), 9 Król dzięki czyni za zwycięstwo]).

⁶ Koszutski, *op. cit.*, s. 91–95.

⁷ *Ibidem*, s. 79–88.

⁸ *Herbarz polski Kaspra Niesieckiego*, t. 5, Lipsk 1840, s. 300.

⁹ A.P. Bieś, *Stanisław Kostka*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny* [dalej cyt.: PSB], t. 41, red. H. Markiewicz, Warszawa–Kraków 2002, s. 591.

¹⁰ Rzym, Archiwum Romanum Societatis Iesu [dalej cyt.: ARSI] Pol. 58, f. 251a-252b (*Gratae Immortales Deo in Hominibus. Pro Decreto Canonizationis B. Stanislai Kostka SJ*); J. Dzik, *Dekoracja okazjonalna (1715) w kościele Jezuitów w Lublinie. Ze studiów nad ikonografią św. Stanisława Kostki*, „Roczniki Humanistyczne”, t. 67, 2019, nr 4, s. 45–60 [dostępny w Internecie: DOI:<http://dx.doi.org/10.18290/rh.2019.67.4-2>].

¹¹ Tłumaczenie dzięki uprzejmości pani Anny Sobeckiej z Działu Rękopisów Biblioteki Jagiellońskiej.

¹² Herb rodziny Albani (z której wywodził się Giovanni Francesco Albani – gwiazda wznosząca się nad górami na tle dwugłowego orła z koroną).

Semantyczna gra symboli i lemm kontynuowana była we wnętrzu kościoła w bogatej dekoracji ołtarza głównego, w konstrukcji tak zwanych pegm. Odnosiła się do aspektów kanonizacji: papieskiego, królewskiego oraz szlacheckiego i instytucjonalnego (jako wyraz dziękczynienia Trybunału i województwa lubelskiego). Ważną rolę odgrywała heraldyka: powtórzony został motyw nie tylko „góry” Albanich, lecz wprowadzona została również „podkowa” Kostków ze stosownymi cytataми z Claudiusza Claudianusa oraz godła ziemi lubelskiej. Herbowa gwiazda Albanich, unosząca się nad górami, stanowiła aluzję do przepowiedni biskupa Irlandii Malachiasza o papieżu Klemensie XI: „Montes eius floribus circumdati [Cant. 2]” („Górą jego wieńiec z kwiatów”)¹³ oraz inicjowała profetyczne rozumienie herbu jako znaku astralnego. Kulminacja wątków treściowych następowała w kaplicy dedykowanej Stanisławowi Kostce, w której odwołano się do symboliki solarnej. Jezuita ukazywał się na podobieństwo słońca – „Illuminans tu mirabiliter a montibus aeternis Ps 76,5” („Jesteś pełen światła – potężniejszy niż góry odwieczne”, Pieśń triumfalna) – które poprzedzała gwiazda z herbem Klemensa XI jako mityczna *Phosphora*, gwiazda zaranna, która „kroczy na czele słońca”. Jej znaczenie wyjaśniał napis: „Vidimus stellam eius in Oriente. Math. 2” („Ujrzelśmy bowiem jego gwiazdę na Wschodzie”).

Skomplikowane symboliczne koncepcje związane ze świętym Stanisławem Kostką wyjaśniał w kazaniu dziękczynnym Stefan Sczaniecki SJ (były rektor domu w Lublinie i Kaliszu, ówczesny socjusz prowincjała), dedykowanym Stanisławowi Chomętowskiemu (Chomentowskiemu), wojewodzie mazowieckiemu¹⁴, *Kazań przy pierwszym solennym dziękczynieniu za dekret kanonizacji B. Stanisława Kostki Societatis Jesu novicyusza, w mieście stołecznym krakowskim w kościele SS. Piotra y Pawła Collegii Societatis Jesu... Roku Pańskiego 1715 dnia 3 lutego*¹⁵. Autor przywoływał legendę o widzeniu hetmana wielkiego koronnego Stanisława Jabłonowskiego, który miał słyszeć głos z nieba:

Dopiero w Polsce pokoy doydzie, iak stanie Kanonizacja Błogosławionego Stanisława Kostki, co y listem do Oyca S. danym, w którym o Kanonizacyą prosi, potwierdził.

Kanonizacja Stanisława Kostki, zwiększająca znaczenie i prestiż Rzeczypospolitej w powiązaniu z państwem i wiarą katolicką, stawała się więc rękojmią oczekiwanego pokoju i stabilizacji w kraju. Rozumiana była jako finał wielkiego przesłania historycznego i objawienia danego Polakom, a rozpoznawalna poprzez konfigurację astralną. Owo zjawisko pośrednictwa tego świętego, będącego „wielkim u Boga o pokoy Legatem”, zapisane w historii losów ludzkości¹⁶, potwierdzało przedwieczne przesłanie dane Polsce. Wymownie uzasadniał to Sczaniecki:

[...] wschodzi nad tobą Polsko, *nova stella ex Jacob*, y z gór albańskich od siedmiogórnego Rzymu na Twój się horyzont spuszcza Herbowna Oyca S. Klemensa XI gwiazda.

Kierując się ku rodakom, stwierdzał:

Podnieście już bezpiecznie zapuszczone dotąd wstydem y łzami oczy do góry tegoż Najwyższego Biskupa oyczystej *Leva oculos Tuos in Montes, unde veniet auxilium Tibi a Domino Sanctissimo nostro Clemente XI*, z którego poważnym staraniem między grzmotami i piorunami, na które się znowu od burzącej się *in nexu armorum, et unione animorum* droga perła Jezusowa – Kostka – doświadczonym Turkow tryumfatorze, z którego S związku y Ligi Chrześcijańskiej, pewnym, albo zwycięstwem albo pokojem, albo tym oboim, niebo nam się da Bóg, za Stanisława przyczyną wywiąże¹⁷.

Kazanie gloryfikujące Stanisława Kostkę zbiegło się z czasem pertraktacji pomiędzy Rzeczpospolitą a Turcją (zakończonych podpisaniem traktatu pokojowego w 1714 r.). Prowadził je Stanisław Chomętowski,

¹³ Chodzi o herb z napisem „Excelsa coronato”.

¹⁴ W. Konopczyński, *Chomętowski Stanisław*, [w:] PSB, t. 3, Kraków 1937, s. 413.

¹⁵ S. Sczaniecki, *Sacer panegyricus D. Stanislao Kostkae Polono, Societatis Jesu novitio sub primam, in metropoli Regni Poloniae, pro decreto Canonizationis ejusdem Beati, Eucharisticam Solemnitatem, in Basilica Ss. Petri et Pauli Collegii Cracoviensis Spc. Jesu, Calisii 1715 3 Febr.*, Kalisz [1715]; ARSI Pol 58, f. 20.

¹⁶ *Ibidem*, k. A, A2.

¹⁷ *Ibidem*.

któremu Szczaniecki zadedykował kazanie, elektor Augusta II Wettyna i ambasador Rzeczypospolitej w imperium osmańskim w latach 1712–1714. W Kostce upatrywał on szczególnego orędownika, a nawet podczas dzięki czynnej podróży do Rzymu nabył jego relikwie dla ufundowanego przez siebie kościoła św. Stanisława w Samborze (1709–1751). Militarne i dyplomatyczne sukcesy Rzeczypospolitej nad Portą Otomańską uznano za przełom otwierający okres szczęśliwości uzyskanej dzięki interwencji Stanisława Kostki i wsparciu niebios. Konkretnie wydarzenia polityczne przeniesione zostały w sferę zakonnej filozofii polityki i teologii historii.

Po kanonizacji, która odbyła się dopiero w czasach pontyfikatu Benedykta XIII w 1726 r., przygotowywanie dekoracji licznych uroczystości w Polsce przebiegało w atmosferze triumfalizmu religijnego i politycznego. Odbiegały one od rzymskich dekoracji kanonizacyjnych, znanych z opisów w *Relazione delle cerimonie et Apparato della Basilica di S. Pietro...* (1726) oraz *Racconto istorico di quanto si è operato nella Canonizzazione de' i Due Santi S. Luigi Gonzaga e S. Stanislao Kostka della Compagna di Gesù...* (1726)¹⁸. Podkreślano łączność pomiędzy wspólnie kanonizowanymi świętymi jezuickimi Stanisławem Kostką i Alojzym Gonzagą, która przyczyniała się do wzmożenia ich nadprzyrodzonej interwencji. Szczególną rolę świętych, po 1637 r. uchodzących za obrońców Smoleńska, zaznaczono na przykład w Jarosławiu, w bramie za miastem, wzniesionej przez jezuickie Collegium Mariańskie w 1727 r. – figury świętych, zaopatrzone inskrypcjami („Fecit ad astra viam. Et cursus solennis errat”), miały cechy bóstw wojny. Alojzy Gonzaga występował z katapultą do wyrzucania pocisków, a Stanisław Kostka, jako zwycięzca spod Chocimia, wyłaniał się z płomieni („ex pura flamma”). Widowisku towarzyszyły efekty pirotechniczne¹⁹.

Rozbudowane widowiska plenerowe o wydźwięku militarnym, często z efektami pirotechnicznymi, upamiętniały zwycięstwo „przedmurza chrześcijaństwa”. Na przykład iluminowane gigantyczne posągi nowo kanonizowanych stanęły w 1728 r. w Wilnie, na Górze Zamkowej. W trzech teatrach, urządzonych na różnej wysokości góry, odbyły się widowiska z wykorzystaniem sztucznych ogni (*pyrobolorum*), między innymi walka ognistych smoków przygotowana przez Krystiana Seyferta, kapitana w artylerii Wielkiego Księstwa Litewskiego²⁰.

W wileńskiej uroczystości istotna była koncepcja bram triumfalnych z panopliami z broni między innymi tureckiej, tatarskiej, wołoskiej i szwedzkiej, upamiętniająca zwycięstwa wojsk Rzeczypospolitej odniesione dzięki interwencji Stanisława Kostki pod Chocimem, Smoleńskiem, Wiedniem, Kamieńcem, Beresteczkiem²¹. Gloryfikacji podlegał stan pokoju, wewnętrznej zgody i wspólnoty wyznaniowej. Zarówno Alojzy Gonzaga, jak i Stanisław Kostka – przedstawiciele stanu szlacheckiego – stanowili rękojmię prawowitości domów panujących i dynastii. Szczegółowo przedstawione zostały aspekty związków świętych ze stanem szlacheckim oraz Rzeczpospolitą.

Brama triumfalna, wystawiona przy końcu ulicy Zamkowej przez Kolegium Akademickie, ozdobiona została figurą „Marsa Polskiego”, trzymającego chorągiew z herbem Stanisława Kostki i napisem: „Fortis et hostium Victor” (Horacy, Lib.1, Carm. 5, v.1–2), oraz postacią „Marsa Litewskiego” z chorągwią z herbem Mantui i napisem: „Mantua tota clara viris, felix ducibus, Divo inclyta” (Julius Scaliger). Wzbożona została również ośmioma posągami z personifikacjami: Religii z herbem Benedykta XIII, Polski z herbem króla Augusta II oraz geniuszami z herbami, na przykład biskupa wileńskiego Karola Pancerzyńskiego, księcia Michała Kazimierza Radziwiłła, marszałka Trybunału Głównego, Ludwika Pocięja, wojewody wileńskiego i hetmana wielkiego, Stanisława Ernesta Denhoffa, hetmana polnego litewskiego, księcia Michała Serwacego Wiśniowieckiego, kanclerza Wielkiego Księstwa Litewskiego i Kazimierza Sapiehy, generała artylerii.

Przed kościołem św. Kazimierza stała brama iluzjonistycznie malowana z napisem („Gente Columnnes Itali, quos Orbis adorant Litvanus, Kostcae sunt Gonzagaeque propingui”), której treść stanowiła swoistą mitologizację rodów szlacheckich. Wizerunki legendarnych bohaterów włoskich, „wygnańców do ziemi litewskiej”, „praojców szlachetnych w niej szczepów” – Juliana Dorszprunga i Ursyna, Palemona i Prospera (Prispera Cezaryna)²² – zestawione zostały z wieńcami laurowymi z herbami przedniejszych litewskich domów: Ostrogskich, Wiśniowieckich, Radziwiłłów, Koreckich, Czartoryskich, Sanguszków, Sapiehów, Pocięjów, Gosiewskich, Denhoffów, Sieniawskich, Kryskich, Chodkiewiczów, Branickich, Rzewuskich. Na

¹⁸ Kućko, *op. cit.*, s. 221–245.

¹⁹ ARSI Pol. 58, f. 49, Pol. 59, f. 29.

²⁰ *Wprowadzenie ŚŚ. Stanisława Kostki i Alojzego Gonzagi...*, s. 302–303.

²¹ *Ibidem*, s. 285–304.

²² *Ibidem*, s. 290–245; A. Kojalowicz, *Historiae Litvanae*, Pars 1, Danzig 1650, s. 30–31.

mniejszych pobocznych bramach stali Giedymin i Witold oraz umocowane zostały herby królestw, spokrewnionych dynastycznymi więzami z Polską. W głównej bramie królewski wątek genealogiczny reprezentowali Władysław Jagiełło, trzymający kartę z napisem: „Tota Jagellonum stirps tangit sanguine Kostkam”, król Karol Ferdynand i Zygmunt III: „Gonzagas vult esse suos, novitque Jagello”, a poniżej Jan Kazimierz jako małżonek Marii Ludwiki Gonzagi²³.

Konsekwencją konsolidacji walki ze wspólnym wrogiem było osiągnięcie stanu szczęśliwości umacniającej kościelny i monarchiczny porządek. W Wilnie w parateatralnej procesji:

[...] wóz triumfalny unosił ruchome żywych, alegorycznych obrazów widowisko... postać Geniusza Polski w królewskiej koronie udawał Pan Chłusowicz, chorążyc wołkowski trzymając chorągiew z wyobrażeniem Stanisława Kostki i Orłem Białym. Geniusz Litwy, w mitrze wielkksiążęcej, z drogich kamieni i pereł splecionej, uosabiał pan Ryłło, starosta mieszkucki, niosąc chorągiew z wizerunkiem Alojzego Gonzagi oraz W. Ks. Litewskiego. Nad geniuszami powiewał baldachim adamaszkowy, zawieszony na dwóch kolumnach, z których jedną wieńczyła Pogoń z napisem „Cursum consummavi, reposita est mihi corona justitiae” (2 Tim. IV, 7–8); nad drugą unosił się Orzeł Biały, z napisem: „Facient sibi pennas quasi aquilae, et volabunt in coelum” (Prov. XXIII, 5). U nóg Geniuszów pośrodku dwóch kolosów trójkątnych, laurem i palmami otoczonych siedzieli Geniuszowie różnych prowincji kraju, znaczni po godłach i symbolach²⁴.

Inne elementy dekoracji przestrzennej poświęcone były przyszłości. W wileńskich dekoracjach przed kościołem św. Ignacego wprowadzeni zostali matematycy trzymający glob ziemski, którzy przepowiadali szczęśliwą i pomyślną wróżbę dla kraju i świata wynikającą z kanonizacji²⁵.

Dekoracje okazjonalne ku czci Stanisława Kostki, ważny element kultu czczonego w świecie polskiego świętego²⁶, w których występuje on nie tylko w rolach wyznawcy ascety, ale i orędownika oraz Sarmaty, zbawcy Polski i Europy, to niewątpliwie przejaw kultury sarmackiej z jej wiarą w szczególną uprzywilejowaną rolę Rzeczypospolitej i sławę polskiego oręża. Po rozbiorach Polski i kasacie jezuitów reaktywacja zanikającego kultu Stanisława Kostki nastąpiła w II Rzeczypospolitej, szczególnie podczas jubileuszowych obchodów 200-lecia kanonizacji jezuickiego nowicjusza w 1927 r., a przejawiała się między innymi w uroczystościach sprowadzenia relikwii z Rzymu do nowego kościoła w Rostkowie²⁷, wziął w nich udział prezydent Ignacy Mościcki. Nastąpiła jednak znacząca zmiana semantyki – Stanisław Kostka określany był wyłącznie jako patron dzieci i młodzieży, częstej komunii św. i szczęśliwego wyboru stanu.

²³ *Wprowadzenie ŚŚ. Stanisława Kostki i Alojzego Gonzagi...*, s. 284–285

²⁴ *Ibidem*, s. 287–288.

²⁵ *Ibidem*, s. 297–298.

²⁶ Bieś, *op. cit.*, s. 590–591.

²⁷ *Ibidem*, s. 590.

MORAL VALUES AND THE DEFENSE AND LEGITIMIZATION OF CATHOLIC EUROPE.
THE SETTING OF STANISŁAW KOSTKA'S BEATIFICATION AND CANONIZATION CEREMONIES
IN THE POLISH-LITHUANIAN COMMONWEALTH

Summary

The putting on of spectacular ceremonies finalizing the acts of beatification and canonization of Stanisław Kostka, taking place in the principal Jesuit centers of the Polish-Lithuanian Commonwealth, was an important artistic activity of modern times. The content programs of the decorations which accompanied the celebrations between 1606 and 1726, known to us from written sources, reflect the propaganda of the Kostka ceremonies. The oldest occasional decorations and outdoor shows taking place in the city of Jarosław had been organized on the initiative of his relative Anna née Kostka Ostrogska. They were organized in connection with the proclamation of Stanisław Kostka as Blessed by Pope Paul V in 1606. The theme of the decorations accentuated the importance of the moral values of this ascetic follower of the Counter-Reformation Church, while the widely used language of allegory defined his individual spiritual values and illustrated scenes from his life and miracles.

However, Stanisław Kostka soon became seen as an advocate of the Polish Lithuanian-Commonwealth in its military struggles in the East, especially in the conflict with the Ottoman Porte. After the victory of Chocim (Khotyn) in 1621 he was revered as the patron saint of the Polish knighthood, and after the victory at the Battle of Chocim in 1673 he was rapidly proclaimed (in 1674) one of the main patrons of the Kingdom of Poland and the Grand Duchy of Lithuania. It was this aspect of Kostka's promotion that was used in the decorative themes of his thanksgiving ceremonies after the closing of the beatification process and the decree of canonization by Pope Clement XI in 1714. The decorations of the Jesuit Church in Lublin, described in detail in the records of the Society of Jesus (1715), explained and glorified the new role of the young saint. His role as a guarantor of peace and stability of the Commonwealth, revealed in God's eternal plans, was presented through astral configurations and complicated semantic systems. Kostka's canonization, which had raised the importance of the Polish-Lithuanian Commonwealth, as being linked to the papacy and the Catholic faith, was seen as the culmination of a great historical message and the revelation of the secret given to Poland, also recognizable through astral configuration.

The military and diplomatic triumph over the Ottoman Porte was considered a breakthrough moment, opening a period of happiness achieved thanks to Kostka's intervention and the support of Heaven. The result of a united front in the battle with a common enemy was to achieve a state of happiness that strengthened the ecclesiastical and monarchical order, an idea taken up by the decorations seen in Jarosław and Vilnius, amongst others. The ad hoc political content was moved to the sphere of the monastic political philosophy and historical theology. An allusion to the happy future that mathematicians had supposedly predicted was also included in the decorations.

After the partition of Poland and the dissolution of the Jesuit order, the revival of the fading cult of Stanisław Kostka took place in the Second Polish Republic, particularly during the jubilee celebrations of the 200th anniversary of his canonization in 1927. This was seen in the ceremony of bringing his relics from Rome to the new church in Rostków, which was attended by the President of the Republic of Poland Ignacy Mościcki. However, there was a significant change in semantics as Stanisław Kostka was now described as the patron saint of children and youth, frequent Holy Communion and felicitous vocational choices.

transl. Katarzyna Krzyżagórska-Pisarek

Keywords: Beatification ceremonies; canonization ceremonies; Early Modern religious celebrations; The Society of Jesus; Jesuits; Jesuit Order in Poland; Early Modern occasional decorations; Early Modern Polish culture;